

Ter plaatse:

In deze serie belichten we de monitoring in vogels in verschillende Nederlandse gebieden. Op welke manier worden de vogelgegevens gebruikt door beheerders? Hoe worden tellers daarbij betrokken?

De Binnenveldse Hooilanden

Waar: onderdeel van het Binnenveld, tussen Wageningen, Ede, Veenendaal en Rhenen

Omvang: 176,5 hectare verdeeld over Stichting Mooi Binnenveld (49,5 ha), Staatsbosbeheer (74 ha) en de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden (53 ha).

Typische vogelsoorten: Grutto, Kievit, Gele Kwikstaart, Graspieper, Rietgors, Kleine Karekiet, Rietzanger, Ijsvogel, Slobeend, Zomertaling en Porseleinhoen.

▲ Foto: Thomas Kroon

Broeden op blauwgrasland

Met het beoogde trilveen en de bestaande blauwgraslanden is natuurgebied de Binnenveldse Hooilanden vrijwel uniek én verrassend te noemen. Op de verschillende bodemtypen gevoed door kwelwater groeit, bloeit en broedt de flora en fauna weelderig.

Op een koude woensdagmiddag fiets ik naar de Binnenveldse Hooilanden; een fraai stuk natuurontwikkeling tussen Wageningen, Ede, Veenendaal en Rhenen, en onderdeel van het grotere Binnenveld. Bij een van de ingangshekken langs het fietspad word ik hartelijk ontvangen door Gert van der Meer en Thomas Kroon. Beiden zijn vanaf het begin betrokken bij Stichting Mooi Binnenveld. Deze stichting is samen met Staatsbosbeheer en de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden eigenaar van het bijzondere gebied dat is onttrokken aan regulier agrarisch gebruik en tussen 2018 en 2020 opnieuw is ingericht ten behoeve van de beoogde natuur.

Vanaf het hek kijken we uit op een groot stuk veen met in het midden een vlonderpad. In de verte is een stuk bos zichtbaar. Links van ons liggen twee ondiepe plassen: een dun laagje water onderbroken door droge plekken met vegetatie. Met een gedetailleerde kaart van het gebied in handen, vertellen Gert en Thomas trots over welke transitie het gebied heeft doorgemaakt in slechts een paar jaar tijd.

Burgerinitiatief

Ooit bestond het hele gebied uit veen met een enorme soortenrijkdom. In de tweede helft van de twintigste eeuw werd het gebied in agrarisch gebruik genomen. De landerijen, voornamelijk hooiland, waren lange tijd bezit van provincie Gelderland en werden verpacht aan boeren. Ze werden door pinken begraaasd, voor zwaarder vee was de ondergrond te nat. Nadat een aantal percelen in het kader van het Gelders Natuurnetwerk te koop werd aangeboden, werd Stichting Mooi Binnenveld opgericht. Door een ongekend succesvolle crowdfunding, aangevuld door fondsen en gemeentegelden kon de stichting een stuk grond aankopen. In de winter van 2018/19 werd gestart met de herinrichting van de 175 hectare gebied door het afgraven van de bovenste laag grond, op sommige stukken tot wel 45 centimeter diep. Ook werd de waterhuishouding aangepakt. Zo werd parallel aan de bestaande Grift de Kromme Eem aangelegd, die ervoor zorgt dat het overvloedige regenwater en kwelwater uit het gebied afgevoerd wordt. Als een soort kickstart voor de vegetatieontwikkeling werd gekozen om maaisel uit omringende natuurgebieden gefaseerd aan te brengen.

Trilveen

Vanaf het hek lopen we naar het vlonderpad dat zich uitstrekt over blauwgraslanden: een schraal landschap met typische soorten als blauwe en geelgroene zegge, moeraskartelblad en veenmossen. In het voorjaar wemelt het hier van de orchideeën. Qua soortenrijkdom is dit het best ontwikkelde perceel in het terrein van Mooi Binnenveld. De ondergrond van dit stuk bestaat enkel uit donkerbruin veen dat zich hopelijk in de komende decennia ontwikkelt tot het zeldzame trilveen. Eens per jaar, in september ver na het broedseizoen, wordt in het gebied gemaaid om de vegetatie zo optimaal mogelijk te ontwikkelen. Om nog niet-uitgebloede plantensoorten als klokjesgentianen te sparen en zo ook dekking te bieden aan insecten en andere fauna, experimenteert Thomas met kleinschalig gefaseerd maaien en laat hij op bepaalde plekken faunastroken staan.

Rietkragen

Op de kades langs de watergangen staat veelal eenjarig riet, al is langs de Kromme Eem en aan de andere kant van het bosje wel wat overjarig riet aanwezig. De komst van de Snor met drie territoria afgelopen seizoen maakt duidelijk hoe snel sommige soorten zich kunnen vestigen. Maar waar ouder riet goed uitpakt voor de Snor, kan het nadelig zijn voor sommige onderwatersoorten zoals de grote modderkruiper. Zo blijft er altijd discussie over het beheer waar uiteindelijk een keuze in gemaakt moet worden. In veel gevallen valt gelukkig wel een win-winsituatie te creëren.

Stijgers en dalers

Het was een verrassing welke soorten in welke aantallen op het heringerichte gebied af zouden komen. In het eerste jaar deden al veel steltlopers in behoorlijke aantallen het gebied aan en stond men versteld van de dichtheid aan Graspiepers. Een paartje Steltkluten streek neer, dat vervolgens niet tot broeden kwam. Gele Kwikstaarten volgden, net als verschillende soorten rietvogels en eenden.

Op pad met:

Thomas Kroon (beheerder, links)
& Gert van der Meer (bestuurslid en teller, rechts)

Mooiste plek in het gebied:

Thomas: het einde van de vlonder. Op een mooie, windstille zomerdag met ondergaande zon, is het genieten van de pure natuur.

Gert: vanaf de eiken tot aan het bosje, langs het riet van de Kromme Eem. 's Ochtends heel vroeg, overal schieten vogels langs, je loopt de Cetti's Zanger tegemoet, je hoort de Grutto.

Samen met een vaste groepje vrijwilligers karteert Gert in het broedseizoen het gebied (BMP-A). Vooral de soorten die van nattigheid houden doen het goed. Zo baltsen en broeden de Watersnippen in volle glorie. Het eerste porseleinhoenkuiken werd gezien, het Kleinst Waterhoen werd langs de Kromme Eem gehoord en zuidelijker riep de Kwartelkoning. Onder andere de Blauwborst en Rietzanger nemen als broedvogel toe. Kieviten komen juist minder tot broeden: het aantal territoria kelderde in twee jaar tijd van 69 naar 22. Ook het aantal territoria van Scholeksters en Wulpen bleef laag. Vorig voorjaar was extreem nat en de tureluur- en gruttostand halveerden ten opzichte van eerdere jaren. Het vermoeden is dat deze soorten door het overstromingsgevaar de drogere gebieden in omringende agrarische percelen hebben opgezocht om te nestelen.

▲ Blauwe en geelgroene zegge. Foto: Caroline van Oostveen

Uitdagingen

Niet alleen de weersomstandigheden zijn voor de vogels uitdagend. Het natuurgebied is geen aangewezen weidevogelgebied, maar er is wel een mooie populatie aan weidevogels aanwezig. Vanuit de lucht dreigt gevaar door rovers als de Bruine Kiekendief en op de grond door predatoren als de vos, boommarter, wezel en de Ooievaar. De aanwezige hoogspanningsmasten en het bosje waar roofvogels broeden en zich ophouden, maken het ook niet makkelijker voor weidevogels.

Ook vliegen veel vogels de dood tegemoet tegen elektriciteitskabels. Zo zag Gert bij elke telronde wel een dode Knobbelzwaan liggen. Gert en Thomas werken samen met de wetlandwacht om de gegevens rondom deze draadslachtoffers te verzamelen. Op basis van deze gegevens werd eind 2023 door netbeheerder TenneT met behulp van drones draadmarkeringen (fireflies) aangebracht op de bovenste bliksemdraden. Welk effect deze maatregel heeft, wordt nog onderzocht maar het lijkt erop dat er minder dode vogels worden gevonden.

Rust

Het vogel- en plantenrijke gebied trekt veel bekijks. Toch valt de druk door recreatie mee. Omdat veel natuurliefhebbers betrokken zijn geweest bij de realisatie van het gebied, beschouwt men het gebied als 'eigen' en is er veel sociale controle. Tijdens het broedseizoen mag de vlonder in het gebied waar veel Grutto's, Gele Kwikstaarten en Graspiepers broeden niet betreden worden en het Binnenveld als geheel is aangewezen als stiltegebied. Rust is enorm belangrijk, het is niet voor niks dat de Graspieper juist hier in zulke hoeveelheden broedt.

— Caroline van Oostveen